

Despre drept și istoria dreptului

Așa cum în universul fizic există un singur element cu natură duală – lumina, care este, în același timp, și undă, și corpuscul –, și în viața socială există un singur element cu natură duală – dreptul –, care, în concepția modernă, este în același timp știință și sistem. Știința dreptului reprezintă un ansamblu de categorii, concepte, reguli și principii, exprimate într-un limbaj care îi este specific, distinct de limbajul obișnuit.

Dreptul ca știință și limbajul propriu acesteia au fost create de romani prin acțiunea exercitată, pe cale procedurală și de interpretare, asupra dreptului civil, devenit anacronic în raport cu noile realități economice și sociale de la sfârșitul perioadei republicane. Astfel, pe de-o parte, magistrații romani, în cadrul procedurii formulare, utilizând mijloacele procedurale pe care le aveau la dispoziție, au creat noi formule – *in factum*, *ficticii* și cu transpozițiune –, noi acțiuni și, pe cale de consecință, au legitimat noi interese ale particularilor, extinzând, astfel, în mod indirect, sfera de reglementare juridică. Pe de altă parte, jurisconsultii romani, sub pretextul interpretării vechilor dispoziții ale dreptului civil, au utilizat metodele științifice ale analizei și

sintezei, extrăgând noi reguli de drept, pe baza soluționării unui număr considerabil de cazuri practice asemănătoare – reguli pe care le-au ridicat la rangul de principii, după verificarea lor pe spețe dintre cele mai complicate, create pe cale artificială.

Dreptul ca sistem este, în paradigma autorilor moderni, o structură de norme, ordonate și ierarhizate în instituții și ramuri, ce reglementează relațiile sociale existente la un moment dat. În această accepțiune, el se mai numește *drept pozitiv*. La origine, în statele antice, dreptul – pe atunci, doar un ansamblu de norme – era inclus sferei mai largi a regulilor morale și religioase. Dreptul roman are, printre altele, meritul de a fi fost primul care s-a afirmat distinct de morală și religie, prin elaborarea Celor Douăsprezece Table (451-449 î. Hr.) și, apoi, ca urmare a așa-numitului furt al dreptului (304 î. Hr.), păstrând, însă, datorită spiritului conservator al romanilor, puternice rădăcini morale și religioase.

În timp ce știința dreptului este elementul static și peren, sistemul de drept este elementul dinamic și perisabil, ce evoluează, pe de-o parte, în raport cu sistemul axiologic al societății, iar pe de alta, în raport cu cerințele vieții economico-sociale.

Paul Valéry socotea că dreptul roman, alături de filosofia greacă și religia creștină reprezintă pilonii civilizației europene.

*

Limba, credința, tradițiile, instituțiile și memoria colectivă, adică istoria, reprezintă elementele identității oricărui popor și alcătuiesc, laolaltă, garanția libertății lui. Istoria este memoria colectivă, în absența căreia poporul nu își poate cunoaște originea și evoluția și nici nu își poate determina, în mod conștient, viitorul. În acest sens, Octavian Paler spunea că *o țară fără statui și fără trecut nu are viitor*.

Istoria dreptului românesc urmărește originea și evoluția instituțiilor juridice și politice ale poporului nostru, începând cu strămoșii acestuia – tracii și romanii –, continuând cu etnogeneza românească – proces istoric ce a dus și la crearea dreptului neamului românesc, *Legea Țării*, și a instituțiilor politice românești – și terminând cu dreptul scris – înfățișat în toate etapele istorice ale evoluției lui.

Crearea instituțiilor juridice și politice românești s-a întemeiat pe sinteza civilizațiilor tracă și romană, care a însemnat, printre altele, și o sinteză instituțională, în cadrul căreia influența dominantă a revenit, evident, elementului roman. Acesta a influențat și evoluția istorică ulterioară a instituțiilor juridice și politice românești până în contemporaneitate.

În procesul constituirii dreptului și a instituțiilor politice ale românilor, influența dreptului roman vechi, clasic și postclasic și a statalității romane a fost una directă, nemijlocită.

Apariția și evoluția dreptului scris în Evul Mediu românesc, precum și evoluția instituțiilor politice au fost și ele marcate de influența romană directă, însă avem în vedere dreptul și statalitatea Imperiului Roman târziu, impropriu denumit *Bizantin* – începând cu istoriografia germană medievală. Epoca târzie, care a debutat după moartea lui Iustinian, a reprezentat expresia adaptării lente, treptate a Statului și a dreptului roman la realitățile economice și sociale ale lumii medievale.

În epoca modernă, instituțiile juridice și politice românești și-au continuat evoluția sub pecetea directă a Romei. Astfel, codurile adoptate în timpul domniei lui Alexandru Ioan I – cu precădere Codul civil de la 1864 –, precum și multe dintre elemente de organizare politică ale Statului român modern consacrate în Constituția de la 1866 și în legislația ulterioară au avut ca fundament dreptul roman postclasic și formele instituționale ale Statului roman – situație care s-a menținut și în epoca interbelică.

După Cel de Al Doilea Război Mondial, pe fondul instaurării și consolidării regimului de ocupație

sovietică (1944-1958), multe dintre instituțiile juridice și politice tradiționale ale românilor au fost abandonate în favoarea celor de inspirație străină. După retragerea trupelor de ocupație în 1958 și afirmarea independenței României în cadrul lagărului socialist, începând cu 1964, s-a renunțat treptat la importurile străine, în favoarea soluțiilor juridice autohtone, fiind elaborate, în acest sens, codurile Dongoroz – Codul penal și cel de procedură penală de la 1969.

Prăbușirea sistemului socialist național, ca urmare a loviturii de Stat din decembrie 1989, și atragerea României în structurile instituționale europene și euroatlantice au generat alt proces de abandonare rapidă și forțată a tradițiilor juridice și politice românești, de sorginte romană, în favoarea celor de inspirație anglo-saxonă. Rând pe rând, legile organice adoptate în timpul domniei lui Alexandru Ioan I și apoi a lui Carol I – Codul civil, Codul de procedură civilă, Codul comercial – au fost înlocuite cu noi coduri, a căror ineficiență în reglementarea relațiilor din societatea românească a fost, în scurt timp, dovedită.

*

În concluzie, ca disciplină fundamentală, *Istoria dreptului românesc* prezintă evoluția în timp a tuturor instituțiilor juridice, oferind studenților o viziune

completă și profundă asupra dreptului în întregul său, în timp ce materiile de specialitate din planul de învățământ al Facultății de Drept analizează doar fizionomia actuală a ramurilor și a instituțiilor, mărginindu-se, astfel, la studiul dreptului pozitiv.

I

Organizarea socială și normele de conduită ale tracilor în epoca prestatală

1. Preliminarii

Din zorii istoriei, toate marile civilizații ale Antichității s-au născut și au înflorit pe văile unor fluvii sau de-a lungul unor masive muntoase – formațiuni geografice reprezentând instrumente naturale de apărare, oferind, totodată, surse de exploatare economică. Tracii

nu au făcut excepție de la această regulă. Poporul trac s-a afirmat în istorie încă din neolitic, pe un întins areal geografic, străbătut de două lanțuri muntoase, Munții Carpați și Munții Haemus (Balcani), și mărginit de trei cursuri de ape, râul Tisa, fluviile Istru (Dunărea) și Borysthenes (Nipru). Este exact arealul geografic rămas în afara calotei glaciare care a acoperit Europa acum 20.000 de ani, în timpul ultimei glaciațiuni – glaciațiunea Würm –, ceea ce înseamnă că teritoriul pe care s-a constituit poporul trac a reprezentat vatra vechii Europe. Cu toate acestea, marginile spațiului tracic au fost întotdeauna flexibile. În acest sens, N. Iorga arăta că *tracii sunt un popor în mișcare, fără hotar*.

După retragerea ghețarilor, asistăm la o intensă colonizare tracă dinspre teritoriul de formare atât spre celelalte regiuni ale Europei, cât și spre Asia Mică.

În Europa, tracii s-au întins pe un areal geografic imens, mărginit la vest de Dunărea panonică și Bratislava; la est de fluviile Hypanis (Bug) și Borysthenes (Nipru); la nord de Carpații Păduroși și Cracovia; la sud de Marea Egee. Tracii au dezvoltat o strălucită civilizație, fiind, în acest sens, creatorii culturilor eneolitice Boian, Hamangia și Cucuteni, precum și creatorii și purtătorii Epocii bronzului și ai Epocii fierului pe arealul geografic locuit. Ca atare,

tracii au fost autohtoni în spațiul geografic de formare și extindere.

Neamul tracilor era, potrivit lui Herodot, *cel mai numeros, după cel al inzilor*. Ei purtau, afirma „Părintele Istoriei”, diferite denumiri, după regiunea în care trăiau. Scriitorii antici, îndeosebi cei greci pentru o epocă mai veche, apoi cei latini pentru o epocă mai recentă, ne oferă informații despre denumirile diferitelor triburi trace, pe baza cărora au fost identificate peste o sută astfel de triburi. Referindu-ne la triburile trace care populau actualul teritoriu al României, cele mai importante au fost geții – așa cum erau denumite de autorii greci triburile trace din câmpia munteană și teritoriul de astăzi al Dobrogei – și dacii – așa cum erau denumite de autorii latini triburile trace din zona intracarpatică. De altfel, Strabo, în lucrarea Γεωγραφικά (*Geōgraphiká* – „Geografia”), arată limpede că dacii și geții vorbeau aceeași limbă și constituiau același popor.

Cu totul regretabil însă, cei mai mulți autori români au utilizat eronat numele combinate ale acestor două triburi ca denumire generică pentru întreg neamul tracic – „geto-dacii” –, reducând astfel, contrar realității istorice, atât strămoșii poporului român doar la tracii din câmpia munteană, respectiv la cei din Banat și

Transilvania, cât și, pe cale de consecință, arealul etnogenezei românești doar teritoriile populate de aceștia.

2. Organizarea socială

Prezența statornică a triburilor trace, modul de viață și nivelul de dezvoltare economică pe care acestea l-au atins, precum și forma de realizare a conducerii sociale sunt menționate de izvoarele istorice încă din secolul al VI-lea î. Hr. Excepționalele rezultate ale cercetărilor arheologice efectuate de-a lungul timpului completează în mod corespunzător datele transmise de istoriografia greacă și latină, întregind astfel imaginea organizării societății trace în epoca prestatală.

Herodot, în Cartea a IV-a din Ἱστορίαι (*Historíai* – „Istorii”), relatează expediția regelui persan Darius împotriva sciților din stepele nord-pontice în anul 514 î. Hr. Toate neamurile trace s-au supus regelui, cu excepția tribului tracic al geților, care a opus o rezistență îndârjită, fiind totuși înfrânt de armata persană, cu toate că erau *cei mai viteji și mai dreapți dintre traci*.

Tucidide, în Περί τοῦ Πελοποννησίου πολέμου (*Perí toû Peloponnēsiou polémou* – „Istoria Războiului

Peloponesiac”), vorbește despre uniunea de triburi trace a odryzilor din Dobrogea, condusă, în secolul al V-lea î. Hr., de regele Sitalkes, apoi de regele Seuthes. Același istoric arată că geții și celelalte popoare din aceste ținuturi erau vecini cu sciții, aveau aceleași arme și aceleași obiceiuri.

Într-un epitom realizat de Marcus Iunianus Iustinus Frontinus pe baza lucrării *Historiae Philippicae* („Istoriile Filipice”) a lui Gnaeus Pompeius Trogus, se vorbește despre uniunea geților dunăreni, condusă de un *Rex Histrianorum*, cu un rol important în conflictul armat dintre regele Filip al II-lea al Macedoniei și căpetenia scită Atheas.

Istoricul Arrian din Nicomedia – latinizat Lucius Flavius Arrianus – descrie în Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις (*Alexándrou Anábasis* – „*Anabasis* a lui Alexandru cel Mare”) expediția regelui macedonean la nordul Dunării în anul 335 î. Hr.

Quintus Curtius Rufus, în *Historiae Alexandri Magni* – „Istoria lui Alexandru cel Mare” –, relatează despre triburile trace ale geților de la nordul gurilor Dunării, care în anul 326 î. Hr. au înfrânt armata generalului macedonean Zophyrion.

Istoricul Diodor din Sicilia – latinizat Diodorus Siculus – în Βιβλιοθήκη ἱστορικὴ (*Bibliothēkē historikē* –